

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

“O‘ZBEKISTON TARIXI” KAFEDRASI

**“O‘ZBEKISTONNING ENG YANGI
TARIXI” fanidan**

**“O‘zbekistonning eng yangi tarixi o‘quv fanining predmeti, maqsadi va
vazifalari, nazariy-metodologik tamoyillari” mavzusidagi**

MA‘RUZA MATNI

Qarshi – 2020 yil

Mazkur ma'ruza matn, ishchi o'quv-mavzu reja va dastur Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti Ilmiy Kengashining _____ yil _____
dagi _____ sonli bayonnomasi asosida nashrga tavsiya etilgan.

Tuzuvchilar:	B.A.Axmedov, Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti "O'zbekiston tarixi" kafedrası tarixlar fani bo'yicha falsafa doktori
Taqrizchilar:	Y.Manzarov, Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrası dotsenti

1-MAVZU. Kirish. “O‘zbekistonning eng yangi tarixi” o‘quv fanining predmeti, maqsadi va vazifalari, nazariy-metodologik tamoyillari”.

Reja:

1. O‘zbekiston tarixini davrlashtirish masalasi.
2. O‘zbek davlatchiligining shakllanishi va taraqqiyot bosqichlari.
3. “O‘zbekistonning eng yangi tarixi” o‘quv fanining predmeti, maqsad va vazifalari.

Fanni o‘rganishning nazariy-uslubiy asoslari.

Tayanch so‘z va iboralar: Eng yangi tarix fani predmeti. Metodologik tamoyillar. Ilmiylik. Xolislik. Tarixiylik. Ijtimoiy yondashuv. Milliy istiqloq g‘oyasi. Vatan tarixini davrlashtirish. Mehnatning yirik taqsimoti, sun‘iy sug‘orma dehqonchilik, o‘zbek davlatchiligi: shakllanishi, ilk shaharsozlik, rivojlanishi. Qadimgi Xorazm. BaqtriY. So‘g‘diyona. «Avesto». Yunon-BaqtriY. Qang‘a. Davan. Kushonlar. Xioniylar. Eftaliylar, Turk xoqonligi, Buyuk ipak yo‘li. O‘zbekiston tarixi fanining predmeti va tadqiqot obekti. O‘zbekiston tarixini o‘rganishning nazariy metodologik tamoyillari

XX asrning mamlakatimiz xalqlari uchun bergan eng buyuk va olijanob ne‘mati bu O‘zbekiston milliy davlat mustaqilligining qo‘lga kiritilganidir. Chunki mustamlakachilik zulmi va muteligidan ozod bo‘lish, tom ma‘nodagi istiqloq-mustaqillikka erishish xalqimizning uzoq yillardan beri kutgan ezgu armoni va orzusi edi. Bu maqsad yo‘lida millatning ming-minglab farzandlari o‘z jonlarini qurbon qildilar. O‘zbekistonning milliy davlat mustaqilligi, xalqimizning hur, erkin ozod yashab, o‘z taqdirini o‘zi hal qilishdek buyuk baxt bugungi avlod vakillariga nasib etdi. Ammo qo‘lga kiritilgan milliy davlat mustaqilligimizni saqlab qolish, uni siyosiy va iqtisodiy jihatdan yanada mustahkamlash va kelajagi buyuk davlatni barpo qilish mislsiz darajada murakkab va sharaflil vazifadir. Bu vazifaning qay darajada bajarilishi mamlakatimiz fuqarolarining ijtimoiy-siyosiy saviyasi, milliy istiqloq mafkurasining nechog‘lik ular ongida shakllanib hayotiy dunyoqarashiga aylanishi bilan mushtarakdir. Bu ulug‘vor vazifani hal etishda mamlakatimizdagi bilim maskanlari bilan bir qatorda oliy o‘quv yurtlari ham hal qiluvchi o‘rinlardan birini egallaydi.

Mustaqillik sharofati bilan ta‘limning barcha bosqichlarida bo‘lganidek, O‘zbekiston tarixini o‘rganish, uni o‘qitishga bo‘lgan munosabat oliy o‘quv yurtlarida ham tubdan o‘zgardi. Ma‘lumki, mamlakatimiz oliy o‘quv yurtlarida, qaysi yo‘nalishdagi mutaxassislar tayyorlanishidan qat‘iy nazar, bir turkum ijtimoiy-gumanitar fanlar o‘qitiladi. Shu fanlar orasida O‘zbekiston tarixi fani o‘ziga xos alohida o‘rinni egallaydi.

«Qaysi millat yashashni istasa tarixni bilishi lozim bo'ladi, zero tarix bir ko'zguga o'xshaydi»

Abdurauf Fitrat

O'zbekiston tarixi fani oliy o'quv yurtlarida o'qitiladigan ijtimoiy-gumanitar fanlar orasida o'zining jamiyat hayotida tutgan o'rni va mavqeiga ko'ra asosiy va yetakchi fanlardan hisoblanadi. Shu boisdan ham bu Vatan tarixining ibtidosi-o'lkashunoslik ekanligini e'tiborga olgan holda oliy o'quv yurtlarining barcha mutaxassisliklarida, qaysi kasb-hunarni egallashidan qat'iy nazar, O'zbekiston tarixi fani o'qitilmoqda. Bu, o'z navbatida, O'zbekiston tarixi fani oldiga qoyilgan bir qator muhim vazifalarni bajarish bilan bog'liqdir.

Tarix –arabcha so'zdan olingan bo'lib, “o'tmish”, “o'tgan voqealar haqida aniq hikoya qilish” ma'nolarini anglatadi. Tarix butun insoniyat tarixiy taraqqiyotining uzoq o'tmishidan to hozirgi kunlargacha bosib o'tgan hayotiy yo'lini, avloddan avlodga meros qoluvchi, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-madaniy taraqqiyotini, davlat qurilishi sohalaridagi tajribalarini xolisona o'rganuvchi fandır.

Ana shunday qadimiy va buyuk mamlakat tarixini o'rganishda O'zbekiston tarixi fani oldiga qo'yilgan bir qator muhim vazifalarni bajarish bilan bog'liqdir.

Xususan:

*Birinchi*dan, O'zbekiston tarixi fani yoshlar ongida siyosiy, nazariy-ilmiiy dunyoqarashni shakllantirish. Voqea va xodisalarga tarixiy nuqtai nazardan yondoshadigan har tomonlama yetuk, barkamol insonni tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi;

*Ikkinchi*dan, O'zbekiston tarixi mustaqil O'zbekiston yoshlar ongida milliy vijdonni uyg'otib, uning shakllanishiga ko'maklashadi. Yoshlar ajdodlarimizning taraqqiyot yo'lini. tarixiy tajribalarni o'qib o'rganganlaridagina ularning ongida istiqloq tafakkuri, hozirgi ijtimoiy- siyosiy iqtisodiy va madaniy-ma'rifiy turmushni o'tmish bilan taqqoslash va kelajakka nazar solish tuyg'usi shakllanadi;

*Uchinchi*dan, O'zbekiston tarixi fani yoshlarni Ona Vatanga mehr- sadoqat hamda harbiy vatanparvarlik an'analari ruhida tarbiyalash vositasi hisoblanadi;

*To'rtinchi*dan, O'zbekiston tarixi fani yoshlarimizni baynalmillatlik ruhida tarbiyalash quroli hamdir. Yoshlarimiz bu fanni o'qish, o'rganish va mutolaa qilish jarayonida O'zbekiston jahon hamjamiyatining ajralmas tarkibiy qismi va bir bo'lagi ekanligini tushunib oladilar, o'zbek xalqi va buyuk allomalarimizning fan va madaniyat arboblariimizning jahon taraqqiyoti va tsivilizatsiyasiga qo'shgan va qo'shayotgan munosib hissasi bilan qonuniy ravishda faxrlanadilar.

Va nihoyat, beshinchi, O'zbekiston tarixi fani yosh avlodni o'zbek xalqining milliy qadriyatlari va axloqiy fazilatlarini: halollik, poklik, odillik, adolatlilik, insonparvarlik, rostgoylik, mehnatsevarlik va kamtarinlik, iymon va e'tiqodlilik sabr-

toqat va chidamlilik ruhida tarbiyalashda, Vatan va xalq oldidagi barcha sadoqatlilikni qaror toptirishda oliyjanob vazifani bajaradi.

“O‘zbekiston tarixi” fani dunyodagi eng qadimiy va boy tarixga ega bo‘lgan o‘zbek xalqining qariyb uch ming yillik tarixiy, ijtimoiy -iqtisodiy va madaniy taraqqiyotni o‘rgatuvchi fandır. Markaziy Osiyoda, jumladan O‘zbekistonda yashab kelayotgan xalqlar jahon fani va madaniyati xazinasiga munosib hissa qo‘shib kelmoqdalar. O‘zbek xalqi Markaziy Osiyodagi barcha xalqlar qatorida doimo erkinlik, hurlik, ozodlik va mustaqillik uchun mustamlakachilar va yot kelgindilarga qarshi kurash olib borgan va shu jihatdan u o‘zining inqilobiy an‘analariga egadir.

O‘z xalqimiz, o‘z ona yurtimiz, o‘z tuprog‘imiz tarixini, o‘tmishimizni chuqur anglashimizdan asosiy maqsad nima?

Avvalambor, bugungi O‘zbekiston jahon xaritasida paydo bo‘lgan tasodifiy mamlakat emasligini, ildizlari nihoyatda chuqur va qadimiy ekanligini dunyoga ko‘rsatishdir;

Ikkinchidan, sobiq sho‘ro siyosati va kommunistik mafkura tazyiqi bilan soxtalashtirilgan tarixni o‘z o‘rniga qoyish, tarix va hayot xaqiqatini ilmiy xaqiqat asosida qayta tiklash;

Uchinchidan, shu asosda xalqimiz, ayniqsa yosh navqiron avlodimiz qalbida milliy g‘urur, milliy iftixor, o‘z ajdodlari bilan faxrlanish tuyg‘ularini kuchaytirish, buyuk o‘tmishga munosib buyuk millat bo‘lish, ertangi kunga katta ishonch va istiqloqla e‘tiqod bilan yashashni turmush tarziga aylantirish.

Tarix, donishmandlar aytganday, ulug‘ murabbiydir. U yuz bergan hodisalar mohiyatidan kelib chiqib saboq beradi. Agar tarixga shunchaki voqealar bayoni, hodisalar tafsiloti sifatida qaralsa, uning murabbiylik ahamiyati yo‘qoladi. Nursiz, haroratsiz, jozibasiz, kishi ruhiyatiga ta‘sir etmaydigan bir narsaga aylanadi.

Tarix - tafakkur mahsuli. O‘tmishimizda yuz bergan har bir hodisa ma‘lum ma‘naviy- ruhiy, ijtimoiy-siyosiy muhit ta‘sirida yuz bergan. Yaxshilik - yomonlik, ezgulik yoki yovo‘zlikmi, bundan qat‘iy nazar, har qanday hodisa o‘z davri kishilarning qalbi, ongi, shuuri, ma‘naviy qudrati mahsulidir. Demak, unga nazar solganda, asrlar silsilasini varaqlaganda alohida hayajon, alohida intiqlik va zukkolik bilan qarash kerakki, voqealar zamiridagi mantiq, falsafa, ruhiyat, siyosat, quyingki, har davrning o‘ziga xos shukuhi-yu tashvishlari, sevinchu izzitoblari yaxlitligi ko‘zga yaqqol tashlansin. Ongimiz va shuurimizga mustahkamroq o‘rnashsin. Ana shunda tarix kishini fikrlashga o‘tmishni belgilashga yordam beradi. Tarixning tafakkur mahsuli va ulug‘ murabbiyligi, oliy qadriyat ekanligini ana shu bilan belgilanadi.

O‘zbekiston tarixini yaratish va uni o‘rganish ko‘p jihatdan to‘g‘ri, nazariy va metodologik asoslarning ishlab chiqilishiga, ularning amaliy hayotga tadbiiq etilishiga bog‘liq. Tarixiy voqealarni o‘rganishda puxta va chuqur ishlab chiqilgan ilmiy- nazariy, metodologik asoslarga tayanishning ahamiyati juda katta.

Afsuski, sovetlar hukmronligi davrida tarixni o`rganish va o`qitish ishlari marksistik metodologiyaga bo`ysundirildi. Har bir voqeani yoritishda komfirqa mafkuraviyligi, partiyaviylik, sinfiylik nuqtai nazardan yondoshildi. Mamlakat, butun bir xalq tarixi ikkiga-ekspluatator va ekspluatatsiya qilinuvchilar, quldorlar va qullar, feodallar va qaram dehqonlar, burjuaziya va yollanma ishchilar, boylar va kambag`allar, mulkdorlar va mulksizlar tarixiga bo`lindi. Boylar va mulkdorlar, ular orasidan chiqqan beklar, amirlar, xonlar, davlat arboblari, ruhoniylar qoralandi, nomlari badnom qilindi.

Tarixiy voqealar jamiyat a`zolarining qismi kambag`allar va yo`qsillarni himoya qilgan holda, ularning manfaatiga bo`ysindirilgan holda yoritildi. Din, diniy qadriyatlar qoralandi, insonlarning diniy e`tiqodlari oyoqosti qilindi, ruhoniylar quvg`in ostiga olindi. Buyuk olimlar, allomalar, ma`rifatparvar shoiru - ulamolar, yozuvchilar ikkiga - materialistlar va idealistlarga bo`lindi. Ulardan u yoki bu dinga e`tiqod qilganlari idealist deb ataldi va shuning uchungina ta`qib etildi, ularning faoliyatini o`rganish ta`qiqlandi, o`zlari taxqirlandilar, asarlari xalqdan yashirildi, yo`qotib yuborildi. Oqibatda ko`pgina tarixiy voqea- xodisalar soxtalashtirildi, o`tmish qoralandi, ma`naviy merosimiz, milliy qadriyatlarimiz haqoratlandi. Yosh avlodga ularni jirkanch illat, xurofot, eskilik sarqitlari, deb o`rgatildi. Tarix faqat jangu-jadal, urushlardan iboratdek qilib ko`rsatildi. Xalqimiz tarixining bu qadar soxtalashtirilishiga faqat marksistik metodologiyaning yaroqsizligini aybdor deyish kifoya qilmaydi, albatta. Bu borada mamlakatda hukmron bo`lgan totalitar tuzumning salbiy roli katta bldi. Tarix esa totalitar tuzum xizmatchilariga , targ`ibotchi va himoyachisiga, kommunistik mafkura dumiga aylantirilgan edi. O`zbekiston tarixini o`rganishning bir qator ilmoiy - nazariy va metodologik asoslar mavjud bo`lib, ular chuqr ilmiylik, rostguylik, tarixiylik, izchillik, xaqqoniylik va boshqalardan iborat. Bu kabi nazariy-metodologik asoslar tarixiy tasavvurni, tushuncha va xulosalarning ilmiy-amaliy va uslubiy jihatdanto`g`ri hosil qilinishiga poydevor bo`lib xizmat qiladi, tarixni o`rganish va o`qitish jarayonida milliy istiqlol, vatanparvarlik,insonparvarlik, baynalmilallik kabi ulug` fazilatlarni xalqimiz an`analari, urf- odatlari, diniy e`tiqodlari kabi milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga chuqur singdirish, ularni e`zozlash ustivor vazifalardan hisoblanadi. Shu bilan birga moziyga hurmat bilan qarash, milliy tiklanish tafakkuri, yondashuv ruhini yoshlar dunyoqarashida shakllantirish lozimdir.

Kishilik jamiyatining tarixini, tarixiy voqea va hodisalarni o`rganishning muhim nazariy- metodolgik asoslaridan biri jamiyat taraqqiyoti qonunlarini ochib beruvchi dialektik metoddir. Insoniyat hayoti, jamiyat taraqqiyoti - dialektik jarayondir. Dialektika amalda yagona va yaxlit,unda sodir bo`ladigan hodisalar, voqealar umumiy va bog`lanishda, ezluksiz harakatda, ziddiyatli taraqqiyotda bo`ladi, deb ta`lim beradi. Dialektika juda uzoq tarixga ega, uning bilish nazariyasi sifatida shakllanishi va rivojlanishida Geraklit, Aristotel, Muso al- Xorazmiy , Abu

Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy , Abu Ali Ibn Sind ,Ulug'bek, Dekart, Spinoza, Gegel, Gertsen va boshqa olim va ma'rifatparvarlarning xizmati kattadir.Ular tabiat, tarixiy va ma'naviy dunyoni bir jarayon shaklida, ya'ni ularni uzluksiz harakat qilib, o'zgarib, rivojlanib boradigan holda, taraqqiyotni ichki bog'lanishda olib o'rganish metodologiyasini yaratdilar. Har qanday fanni o'rganishda qo'llaniladigan yagona dialektik qonuniyatga asoslangan usul, ya'ni dialektik metod, O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishda ham asosiy nazariy metodologiya hisoblanadi. O'zbekiston tarixi fani, boshqa ijtimoiy- gumanitar fanlar kabi, doimo harakatda bo'lib, o'zgarib, rivojlanib, boyib boradi. Bu fanning yana shunday o'ziga xos xususiyati borki, tarixiy fan bo'lgani uchun ham, avvalambor, boshqa fanlarga qaraganda u tez va ko'proq boyib boradi. Bir tomondan tariximizning ochilmagan "qurik"lari olimlarimizning ilmiy- tadqiqot ishlari natijasida ochilib, to'ldirilib borilaversa, ikkinchi tomonidan, mamlakatimizda, jamiyatimiz ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy va madaniy sohalaridagi qo'lga kiritilayotgan yutuqlar tariximiz sahifalarini kun sayin boyitaveradi. Dialektik metodologiya har qanday mamlakat tarixini jahon xalqlari tarixi bilan bog'liq holda o'rganishni taqozo etadi. Negaki har bir xalq tarixida milliylik, o'ziga xos betakror xususiyatlari bilan birga jahon tarixi, butun insoniyat taraqqiyoti bilan umumiy bog'lanishdadir. Darhaqiqat, O'zbekiston tarixi avvalo Markaziy Osiyo mamlakatlari tarixi bilan, qolaversa bashariyat tarixi bilan chambarchas bog'langan. Qadim zamonlardan yaqin yillargacha Vatanimiz O'rta Osiyo mintaqasidagi ko'pgina davlatlar bilan - Afg'oniston, Eron, Shimoliy Hindiston kabi mamlakatlar bilan yagona iqtisodiy va madaniy makonda bo'lib keldi. Bu katta xududda yashovchi urug', qabila, qavm, elatlar etnik jihatdan doimo o'zaro ta'sir va aloqada bo'lganlar, qo'shilish jarayonini boshdan kechirganlar, ularning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy hayoti bir-birlari bilan uzviy bog'liq bo'lgan. Shu sababli O'zbekiston tarixini qo'shni mamlakatlar tarixi bilan bog'lab o'rganish taqozo etiladi. Qozoq qirg'iz, qoraqalpoq, turkman, tojik, fors, afg'on, hind, arab va boshqa xalqlar tarixini qanchalik yaxshi bilsak, u O'zbekiston xalqlari tarixini shunchalik chuqur, har tomonlama o'rganishga imkon yaratadi, ko'maklashadi. Tarixiy voqea va hodisalarni o'rganish, ularni tahlil etish va yoritishda holisona, haqqoniy, adolatli yondoshuv muhim metodologik qoidadir. Holislik qoidasini tarixiy voqea, hodisalarni o'rganayotganda ular bilan bog'liq bo'lgan barcha faktlarning hech bir istisnosiz butun majmuini birga olib tekshirishni, xaqqoniy dalillarga asoslanishini talab qiladi. o'zaro aloqada va munosabatda deb tekshirish lozimdir. Oldindan tug'ilgan bir g'oyani, uydirmani oqlash darkor bo'lsa, faktlar silsilasidan faqat ayrim, mos keladiganlarinigina saylab, tanlab olinishi "tajribasi" sir emas, albatta bunaqa holatlar ham bo'lgan. Lekin bunday yo'l bilan chiqarilgan xulosa va baho holisona, haqqoniy bo'lmay, u so'zsiz bir tomonlamalikka olib keladi.

Tarixni o'rganishda tarixiylik metodologiyasi muhim ahamiyatga ega. Tarixiylik qoidasi voqea va hodisalarni o'z davrining aniq tarixiy sharoitidan kelib

chiqqan holda o`rganishni taqoza etadi. Voqea, xodisalarni o`rganishda tarixiy bog`lanish, tarixiy uzviylik, tarixiy rivojlanish jarayoni qoidalariga rioya qilmoq zarur. Har bir narsa, voqea va xodisani boshqa voqea, xodisalar bilan bog`lab o`rgangandagina mazkur voqea, hodisaning umumiy tarixiy jarayondagi uning to`g`ri aniqlash, belgilash mumkin bo`ladi. Har bir voqea, hodisaga umumiy tarixiy jarayonning bir qismi, bir bo`lagi deb qaramoq zarur. Har bir hodisa qanday tarixiy sharoitda, muhitda paydo bo`lganligini bu xodisa o`z taraqqiyotida qanday asosiy bosqichlarni o`tganligini, keyinchalik u qanday bo`lib qolganligini bilish tarixiylik qoidasining asosiy talabidir. Masalan, bironta davlat faoliyatiga tarixiylik nuqtai nazaridan turib baho bermoqchi bo`lsak, birinchidan, u qachon, qanday sharoitda paydo bo`ldi, ikkinchidan, u O`z taraqqiyotida qanday bosqichlarni bosib o`tdi, uchinchidan, u hali ham mavjudligi, hozir qay ahvolda, qanday bo`lib qoldi, degan savollarga aniq javob berish zarur bo`ladi. Tarixiylik metodologiyasi xalqning o`tmishiga, hozirgi zamon va kelajagiga yagona tabiiy tarixiy jarayon deb, o`tmish hozirgi zamonni tayyorlaydi, hozirgi zamon esa kelajakni yaratadi, degan taraqqiyot qonuni asosida qaraydi. Insoniyat ana shunday umumiy yo`ldan borayotgan ekan, istiqbolda porloq hayot, turmush qurmoqchi bo`lgan avlod tarix fani orqali O`z o`tmishini yaxshi bilmog`i lozim. O`tmishni, ajdodlarimiz tarixini qanchalik yaxshi bilsak, anglab yetsak hozirgi zamonni, mustaqilligimiz mazmunini shunchalik mukammal tushunamiz, kelajakni to`g`ri tasavvur etamiz. O`z navbatida hozirgi zamonni, bugungi avlodning bunyodkorlik faoliyatini to`g`ri idroq etilsa, bu o`tmishni tariximizni yanada chuqurroq anglashga ko`maklashadi.

Tarixiylik metodologiyasining tarkibiga ezviylik va davriylik kiradi. Tarixiy fan bo`lgani uchun ham O`zbekiston tarixi fanini o`rgatish va o`qitish jarayonida tarixiy uzviylik va davriylik qoidasiga rioya qilish alohida ahamiyat kashf etadi. Insoniyat taraqqiyotining ma`lum bosqichida urug`chilik tuzumi yemirilib, xususiy mulkchilik kelib chiqqach, urug` jamolari turli ijtimoiy tabaqalarga bo`lingach, tarixiy voqea va xodisalar ana shu tabaqalarning manfaati bilan bog`liq holda kechadigan, har bir ijtimoiy tabaqa O`z manfaati nuqtai nazaridan harakat qiladigan, ularning manfaati bir-biri bilan to`qnashadigan, g`alayonlar, qo`zg`olonlar ko`tariladigan bo`lib qoldi. Bunday vaziyatda sodir bo`lgan voqea va hodisalarni, tarixiy jarayonni o`rganishda ijtimoiy yondoshuv printsipiga rioya qilish zarur bo`ladi. Bu ijtimoiy yondoshuv metodologiyasi bo`lib, tarixiy jarayonlarni, aholi barcha tabaqalarining manfaatlarini hisobga olgan holda o`rganishni taqozo etadi.

Tarixni o`rganishda ijtimoiy yondoshuv qoidasiga amal qilish davlat arboblarning, siyosiy kuchlar, partiyalar, turli uyushmalar, ular yo`lboshchilarining tarixiy taraqqiyot darajasiga ko`rsatgan ijobiy yoki salbiy ta`sirini, jamiyatni u yoki bu yo`ldan rivojlanishidagi o`rni va rolini to`g`ri aniqlashga olib keladi va muhim ahamiyatga egadir.

Mamlakatimiz tarixini o'rganishda milliy qadriyatlar xalq an'analari va urf-odatlarini, din, islom dini tarixini, odamlarning diniy e'tiqodlari, diniy ta'limotlar va ularning asoschilari faoliyatini tahlil qilishga, ularni yoritishga tsivilizatsion munosabatda bo'lib, hurmat qilish, e'zozlash nuqtai nazaridan yondoshmoq kerak. Hayot xalqning necha ming yillar davomida yaratgan ma'naviy madaniyatini, axloqiy mezonlarini ikkiga-ekspluatatorlik madaniyati va axloqi hamda ekspluatatsiya qilinuvchilar madaniyati va axloqqa bo'lish va birinchisini qoralashdan iborat lenincha yo'riqnomaning naqadar zararli ekanligini ko'rsatdi. Ma'naviy merosga bunday yondoshuv ma'naviy qashshoqlanishga, milliy qadriyatlarning, urf-odatlarining oyoqosti qilinishiga, ko'pgina olimlarning badnom qilinishiga olib kelganligini hech qachon unutmaslik kerak.

Tarixni o'rganishda yuqorida qayd etilgan metodologik qoidalar bilan bir qatorda faktlarni taqqoslash, mantiqiy - qiyosiy xulosalar chiqarish, davrlashtirish, sotsiologik tadqiqotlar o'tkazish, statistik, matematik va boshqa usullardan ham keng foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

O'zbekiston tarixini o'rganish va yoritishda uning davrlarini ilmiy asosda to'g'ri belgilash katta ahamiyatga egadir. Markaziy Osiyo xalqlari, jumladan O'zbekiston xalqlari, yer yuzining qator hududlaridagi xalqlar kabi O'z tarixida insoniy taraqqiyotida sodir bo'lgan barcha ijtimoiy- iqtisodiy bosqich (formatsiya)larni bosib o'tgan emas. Bundan chiqadigan xulosa shuki, biz O'z tariximizni shu ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalar asosida davrlashtirsak, tarixiy haqiqat soxtalashtirilgan bo'ladi. Shu sababdan biz O'z xalqimiz, Vatanimiz tarixini o'zbek davlatchiligi tarixi bilan chambarchas bog'lab davrlashtiramiz va o'rganamiz. Haqiqiy tarixiy jarayon nuqtai nazardan qarab, hech qanday "izm-izm" larsiz O'zbekiston tarixiga yondoshadigan bo'lsak, uni quyidagi davrlarga bo'lamiz:

1. Qadimgi davr-eng qadimgi zamonlardan milodiy V asrga qadar.
2. O'rta asrlar davri- milodiy V asrdan XIX asr o'rtalariga qadar.
3. Yangi davr-XIX asrning o'rtalaridan hozirgi kunga qadar.

Tabiiyki, bu katta davrlar bir necha bosqichlarga bo'linadi. Xususan, birinchi -qadimgi davr- Markaziy Osiyo xalqlarining ibtidoiy jamoa tuzumi, shu mintaqada dastlabki davlat tuzilmalarining, qadimgi (antik) davlatlarning tashkil topishi bosqichlardan iborat.

Ikkinchi-o'rta asrlar davri quyidagi bosqichlarga bo'linadi:

- 1). Ilk o'rta asrlar – Markaziy Osiyo hududida yerga egalik munosabatlarining shakllanishi, eftalitlar davlati, Turk xoqonligining hukmronligi, arablar bosqini va islom dinining mahalliy xalq ma'naviyatiga kirib kelishi bosqichi bo'lib, V-VIII asrlarni o'z ichiga oladi;

- 2) rivojlangan o'rta asrlar-Markaziy Osiyoda mustaqil markazlashgan davlatlarning vujudga kelishi (IX-XII asrlar);

3). Amir Temur davlati va temuriylar davri (XIV asrning ikkinchi yarmi -XV asr);

4). O`zbek xonliklari davri (XVI- XIX asrning birinchi yarmi);

Uchinchi, yangi davr ikki bosqichga bo`linadi:

1) XIX asrning o`rtalaridan 1991 yil sentabriga qadar bo`lib, Chor Rossiyasining o`lkamizdagi mustamlakachiligi va sovetlar hokimiyatining istibdodi davri;

2) 1991 yil sentabridan - Mustaqil O`zbekistonning o`z istiqlol va taraqqiyot bosqichi. Bu xalqimiz, mamlakatimiz tarixida eng yangi davr- bu Milliy Uyg'onish, Milliy yangilanish va Milliy o`zligini Anglash tushunchalarini o`zida mujassam etgan Istiqlol davri. Jonajon O`zbekistonimizning mustaqillik davri tarixi endigini boshlandi, davom etaveradi!

O`zbek davlatchiligining shakllanishi va taraqqiyot bosqichlari

Davlat insoniyat taraqqiyotining ma`lum bosqichida , ishlab chiqarish qurollari va vositalariga xususiy mulkchilik paydo bo`lgandan va jamiyat bir-biriga qarma-qarshi sinflarga bo`lingandan keyin, kelishtirib bo`lmaydigan sinfiy ziddiyatlar mahsuli va dalili sifatida paydo bo`lgan. Davlat jamiyatga tashqaridan zo`rlab kiritilgan kuch bo`lmay, balki ishlab chiqarish munosabatlarining rivojlanishi natijasida jamiyatning o`zida vujudga kelgan. Jamiyatning boshqarishning birlamchi va asosiy shakli o`zaro qondosh-qarindosh odamlarning shaxsiy ittifoqi-urug' bo`lgan. Urug'lar hudud va til jihatdan yaqinligiga qarab birlashib, bir necha urug'dan iborat uyushmani, navbatida bir necha urug' uyushmalari birlashib qabilani tashkil etgan. Urug' tepasida urug'ning umumiy yig'ilishida saylab qo`yiladigan, katta hayotiy tajribaga ega bo`lgan va ko`pchilik hurmatiga sazovor bo`lgan oqsoqollar yoki harbiy boshliqlar turgan. Urug' uyushmlari va qabilalarni ayrim urug' oqsoqollari va harbiy boshliqlardan tashkil topgan kengashlar boshqargan. Oqsoqollar va harbiy boshliqlar hech qanday imtiyozlardan foydalanmaganlar. Ularning hokimiyati oqsoqol va harbiy boshliqlarning obro`yga, urug' a`zolarining ularga bo`lgan hurmatiga, qo`llab quvvatlashga suyangan.

Yuqorida qayd etilagnidek, ijtimoiy ishlab chiqarishining taraqqiyoti, xususiy mulkchilikka asoslangan bir-biriga qarama-qarshi (antog'onistik) sinflarning vujudga kelishi jamiyatni davlat yo`li bilan boshqarish shakliga olib keldi. Davlat-tarixiy hodisa, sinfiy mahsulidir. Sinfiy jamiyatning mavjudligi va rivojlanishining iqtisodiy sharoitlari,uning murosasiz sinfiy qarama-qarshilik kuchlarini davlat sifatida birlashtirishni va u yordamida manfaatlariga mos bo`lgan ishlab chiqarish munosabatlarini mustahkamlab olishni ob`ektiv zarurat qilib quyadi. Hukmron sinf davlat hokimiyatidan foydalanib, irodasini qonun darajasiga ko`taradi va butun jamiyat a`zolarini shunga rioya qilishga majbur etadi. Davlatga ega bo`lgan jamiyat ibtidoiy jamoa tuzumidan, avvalo, fuqarolarining hududiy printsipial bo`yicha belgilanishi bilan farq qiladi. Ma`lumki, ibtidoiy jamoa tuzumida odamlarning biror

urug' yoki qabila mansubligi, ijtimoiy mavqei ularning qondoshligiga qarab belgilangan. davlatli jamiyatda esa, fuqarolarning huquq va burchlari ilgari ular qaysi urug' yoki qabilaga mansub bo'lganligiga qarab emas, balki ular yashayotgan hudud va shu hududning qaysi davlatga qarashiga, qaysi davlatning fuqaroligiga hamda qaysi sinfga mansubligiga qarab belgilanadi. Har qanday davlatning mohiyati uning funktsiyalarida, ya'ni davlat faoliyatining asosiy yunalishi uning ichki va tashqi siyosatining mazmuni va xarakteri bilan belgilanadi.

Boshqacha qilib ayganda davlat va davlatchilik mohiyatini mavjud jamiyat barcha imkoniyatlarini shu jamiyat a'zolari manfaati yo'lida ro'yobga chiqarish ishiga bosh bo'luvchi, ularning haq- huquqlarini muhofaza etuvchi siyosiy boshqaruv uslubi tashkil etadi. Shu bilan birga davlat belgilari ham mavjud. Ular quyidagilarda ifodasini topadi: davlat hududi (yaxlit mamlakat), fuqarolari, puli, tili, qo'shini, bayrog'i, tamg'asi, madhiyasi, chegaralari va hokozo. Albatta, turli davr va sharoitlarda davlat davlatchilik mohiyati va belgilari turlicha bo'lishi mumkin.

Xorazm va Baqtriya - ilk o'zbek davlatchilik poydevori.

Istiqlol sharofati ila sobiq sho'ro hokimiyati davrida soxtalashtirilgan davlatchilik tariximiz o'z o'rniga qo'yildi. Davlatchilik tarixini anglash, uni tadqiq etishga keng yo'l ochildi. O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov tomonidan o'zbek davlatchiligi konsepsiyasining yaratilish va shu asosda davlatchiligimizning xolisona tarixini yaratish vazifasi qo'yildi.

Markaziy Osiyo hududida ilk davlat uyushmalari miloddan avvalgi 1 ming yillikning boshlarida paydo bo'la boshladi va ular o'zbek davlatchiligi tarixini boshlab berdilar. O'zbekistonda davlatchilikning kelib chiqishida miloddan avvalgi III-II ming yilliklarda shakllangan, asoslangan dehqonchilik xo'ligi, hunarmandchilik va mahsulot almashishning paydo bulishi asosiy omil bo'lib xizmat qilganligini alohida ta'kidlamoq kerak.

Salkam uch ming yillik tarixga ega bo'lgan o'zbek xalqi davlatchiligini shakllanishi va rivojlanishi davrlarga bo'linib, u quyidagilardan iborat:

1. O'zbekiston davlatchilikka o'tish davri (mil.avv. II ming yillikning o'rtalari va ikkinchi yarmi):
 2. Ilk davlat uyushmalari (mil. avv. 1 ming yillikning birinchi yarmi):
 3. Qadim davr davlatchiligi tarixi (mil.avv. IV asr oxiri milodiy IV asr):
 4. Ilk o'rta asr davlatchiligi tarixi (V-VIII asr o'rtalarigacha):
 5. Rivojlangan o'rta asrlar davlatchiligi (IX-XII asr boshlari):
 6. Amir Temur va temuriylar davlati (XIV asr ikkinchi yarmi-XVI asr boshlari):
 7. XVI-XIX asr birinchi yarmi davlatchiligi tarixi:
 8. O'zbekiston XIX asr ikkinchi yarmi va XX asr mustamlakachiligi davrida:
 9. Mutaqil O'zbekiston davlatchiligi bir necha ming yillik o'zbek davlatchiligining davomi va vorisi sifatida.

Tabiiyki, o`zbek davlatchiligi tarixidagi bu davrlar bir qator bosqichlarga bo`lib o`rganiladi.

Markaziy Osiyo hududida miloddan avvalgi 1 ming yillikning boshlarida paydo bo`lgan ilk davlat uyushmlari-bu "Katta Xorazm" va "Qadimgi Bakteriya" davlatlaridir.

Ma`lumki so`ngi bronza davrida mehnatning dastlabki yirik taqsimoti ro`y beradi. Chorvachilikdan ajralib chikadi iqtisodiy xayotdagi siljishlar natijasida ortiqcha mahsulot paydo bo`lib, bu mahsulot ma`lum shaxslar qo`lida to`plana boshlaydi. Qishloqlar kengayib shaharlarga borar ekan, bu shaharlar eng qadimgi viloyatlar va davlat uyushmlarining ma`muriy markaziga aylana boshlaydi.

Markaziy Osiyo hududida tashkil topgan eng qadimgi davlatlar tarixini o`rganishda bizga arxeologik qazilmalar natijasida topilgan ashyoviy dalillar, yozma manbalar, masalan "Avesto", Beruniyning "Osorul-boqiya"... ("Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar") kabi asarlar, ko`hna Eroniy yozuvlar, yunon xitoy muarrixlarining yozib qoldirgan ma`naviy meroslari yordam beradi. manbalarning guvohlik berishicha o`tmish ajdodlarimiz miloddan avvalgi I ming yillik boshlarida temirni kashf etdilar. natijada har qanday taraqqiyotning to`rt qism bo`lib kelgan mehnat qurollarining takomillashuvi uchun keng imkoniyat tug`ildi. Oqibatda inson faoliyati kengaydi va jadalashdi. o`tkazilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko`rsatadiki, miloddan avvalgi 1-ming yillikning birinchi yarmidayoq mantikada tog` jinslarini, xususan, temir, oltin, qalay, qo`rg`oshin va hokozolarni qayta ishlash, ulardan jang, mehnat qurollari yasash, kulolchilik, to`quvchilik, quruvchilik, zargarlik kabi sohalarda keng foydalanilgan bundan tashqari, miloddan avvalgi VII-VI asrlarda Xorazmda uzunligi bir necha un kilometr, eni bir necha un metrni tashkil etgan ulkan sun`iy sug`orish kanallari mavjud bo`lganligi tarixdan ma`lum. Bu hol sun`iy sug`orish ishlarining ajdodlarimiz chiqishida hayotida katta o`rin tutganligini ko`rsatadi. Bunday katta hajmdagi ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga molik bo`lgan ishlarni e`tiborli va nufuzli kuchga ega bo`lgan davlat tuzilmasi mavjud bo`lgan takdirdagina amalga oshirish mumkin edi. demak, o`z-o`zidan xulosa chiqarish mumkinki, miloddan avvalgi birinchi ming yillikning birinchi yarmidayoq vatanimiz hududida dastlab davlat uyushmlari tashkil topganligiga shubha yo`q.

Qator ilmiy, yozma va arxeologik manbalarga qaraganda Markaziy Osiyo hududida ahmoniyatlarning hukmronligiga qadar bir necha davlat uyushmlari tashkil topgan. Bulardan biri "Katta Xorazm" davlati bo`lib, Amudaryoning kuyi oqimidagi yerlar uning tarkibiga kirgan. "Katta Xorazm" davlati to`g`risida bir qator xorazmshunos olimlar, shu jumladan birinchi o`zbek arxeolog olimi Y.G`G`ulomov qimmatli ma`lumotlar berganlar. Ularning xulosalariga qaraganda Zardusht shu zamindan bo`lib, ta`limotini boshqa viloyatlarga tarqatgan. "Avesto"da "Katta Xorazm" ga qarashli viloyatlar birma-bir sanab o`tiladi. Bunga ko`ra, "Katta Xorazm" hududiga qarashli bo`lgan. Bu fikrni yunon muarixi Gerodot tasdiqlab, "Katta

Xorazm" davlatining ekin maydonlarini sug'orish uchun Oqs daryosiga tug'on qurilganligi to'g'risida ma'lumotni qoldirgan. Ahamoniylar bosqiniga qadar Markaziy Osiyo hududida tashkil topgan ikkinchi davlat uyushmasi-bu Qadimgi Baqtriyapodsholigidir. Ba'zi ma'lumotlarga qaraganda uning tarkibiga Sug'd va Marg'iyona ham kirgan. Yunon muallifi Ktesiy Baqtriya haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. U Baqtriyadagi ko'plab shaharlar, mustahkam poytaxt shahar Baqtra (Balx), davlat podshosi Oqsidat, uning boyliklari to'g'risida xikoya qiladi. Bundan tashqari gerodot asarlarida ham Baqtriya davlati Misr va Bobil kabi yirik davlatlar qatorida tilga olinadi. Bakteriya,ning tabiiy boyliklari, ayniqsa,Badaxshon lojuvardi (lazuriti) Old Osiyo davlatlarida mashhur bo'lgan. Baqtriya podsholigi to'g'risidagi tarixiy xaqiqatni arxeologiyaga oid qidiruv topilmalari ham isbotlaydi. Xulosa qilib aytganda, Markzaiy Osiyo hududini ahamoniylar saltanati bosib olgunga qadar bu ona zaminda ikkita yirik davlat birlashmalari - "Katta Xorazm" va "Qadimgi Bakteriya," davlatlari bo'lgan.

Markaziy Osiyoning eng qadimiy davlatlaridan yana biri So'g'diyonadir. Bu davlat qadimda Qashqadaryo va Zarafshon vohlari hududida shakllangan. Miloddan avvalgi birinchi ming yillik o'rtalarida o'lkamiz Eronda asos solingan ahamoniylar saltanati qo'l stiga tushib qoladi Muqaddas kitob «Avesto» Persopol Bexistun yozuvlari va boshqa qator yozuvlar ,qadimgi yunon tarixchilari qoldirgan ma'lumotlar guvohlik berishicha, o'sha vaqtlarda o'lkamizda Xorazm,so'g'diyona,Marg'iyona ,Baqteriya kabi iqtisodiy- jug'rofiy birliklar, siyosiy-ma'muriy xududlar mavjud bo'lib, vohalardagi so'g'diyona hayot o'troqholatda, dashtu biyobonlardagi turmush esa yarim ko'chmanchi tarzida bo'lgan. Bu vaqtda yirik-yirik qabilalar ittifoqi-, ya'ni davlatchilikning ilk shakllari mavjudligi ham ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy jihatdan birlashish zaruriyatini tug'dirdi. Markaziy Osiyoning ahamoniylar tomonidan bosib olingan qism ida-Xorazm,Parfiya, Bakteriya, Marg'iyona, Sug'diyona va boshqa viloyatlar-ahmoniyalar podsholari satramiya-hokimliklari tashkil etdilar.Bu hududlarni fors podsholari tomonidan tayinlab qo'yilgan satraplar-hokimlar boshqarganlar. Gerodotning ma'lumotlariga qaraganda Markaziy Osiyo viloyatlari to'rtta satrapiyani tashkil qilgan.

Bosqinchi ahmoniylarga qarshi sabot-matonat bilan ko'rashgan To'maris, Amorg kabi ajdodlarimizning tarixiy shaxslar sifatida davlatchiligimiz tarixida katta o'rin egallashini ta'kidlamoq kerak. Chunki ular o'lkan hududlarda yuz minglab kishilar ustidan hukmronlik qilgan podsholar, malikalar bo'lib, bir vaqt-ning o'zida davlat arboblari hamdir. Qadimgi yunon tarixchilari (masalan, Ktesiy) shohidlik berishicha, ahmoniylarga qarshi ko'rashlarda o'lkamiz podshohu malikalari un minglab kishilarni jangga safarbar eta olgan. ko'psonli qo'shinni boshqarish, ta'limotidan xabardor bo'lish kabi katta yumushlar tegishli tashkilotchilik qobiliyatini talab qiladi, bo'larni amalga oshirishi davlat va davlatchilikka xos

alamatlardir. Miloddan avvalgi IV asrga kelib Xorazm davlati ahmoniyalar tazyiqidan xalos bo'lib ichki va tashqi siyosatini mustaqil olib borgan. Shu asrning ikkinchi yarmida makedoniyalik Iskandar ahmoniylarga zarba berib, Markaziy Osiyoning aksariyat qismini egallab oldi. Xorazm hukmdori Farasman tashqi siyosatda bilimdonlik bilan ish to'tib, Iskandar bilan harbiy itifoq to'zib, davlatining mustaqilligini saqlab qolishga erishdi. Iskandar o'limidan (mil.avv.323 yil) so'ng Bakteriya, Sug'diyona va Marg'iyona esa uning lashkar boshlaridan bo'lishi Selevk asos solgan sulola asorati ostida qoldi.

Miloddan avvalgi III asr o'rtalarida Sug'diyona, Marg'iyona, Choch va Farg'onaning bir qismini ichiga olgan Baqteriya davlati yuzaga keldi. Baqteriya davlati kuchayib, tez orada u g'arbda Eronning sharqiy qismini, janubda Qandaxor viloyatini, Sharqda Xitoygacha bo'lgan hududni egalladi. Baqteriya,lik hukmdorlar kumush tangalarini zarb etganlar.

Miloddan avvalgi taxminan 170-yilda Sug'diyona Yunon-Baqteriya tarkibidan ajralib, Xorazm tomon og'a boshlaydi. Bu hol Chochda ham yuz bergan. Shu tariqa miloddan avvalgi II asr o'rtalarida dastlab Choch, Parkana, So'g'diyona Sharqiy Turkiston hududlarini ichiga olgan yangi davlat-Qang' davlati paydo bo'ldi. Xitoy solnomalarida bu davlat Qang',yuy deb tilga olinadi. Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda bu davlat qo'shini, davlat boshqaruvi, kumushdan ishlangan tangasiga ega bo'lgan.

O'zbek davlatchiligi tarixida Kushon davlatining tashkil topishi va faoliyati alohida bosqich hisoblanadi. Miloddan avvalgi 140-130 yillarda sak qabilalari tazyiqi ostida Yunon-Baqteriya davlati barbod bo'ldi. Shu davrda Sharqiy Turkiston tarafdin ko'chmanchi yuechji qabilalari ikki daryo oralig'i hududiga siljiy boshladilar. Ular tarkibida beshta guruhi bo'lib, Guysuan guruhi ustunlik qiladilar va qolgan guruhlar ustidan hokimiyatlarini o'rnatadilar. Xitoy manbalaridan ma'lumki, yuechjilar Baqteriyani bosib olganlaridan keyin, Guysuanning hokimi Kadfiz qolgan hududlarni ham buysundirib oladi va o'zini Kushon davlatining podshohi deb e'lon qiladi. Eramizning 78-123 yillarida podshohlik qilgan Kanishka davrida Kushon eng qudratli davlatga aylanadi. Aynan Kanishka davrida tangalar zarb etilib, ularda birinchi marta baktar tilidagi yozuvlar paydo bo'ladi.

Eramizning III asriga kelib Xorazm Kushonlar ta'siridan holos bo'lib, mustaqilligini qayta tiklashga erishadi.

“O'zbekistonning eng yangi tarixi” o'quv fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Fanni o'rganishning nazariy-uslubiy asoslari.

Tarix taqozosiga ko'ra, o'tmishda Vatanimiz, bir necha bor tashqi bosqinchilarning mustamlakalari davrini boshidan kechirdilar. Shulardan mo'g'ullar bilan Rossiya imperiyasining bosqinchilik va hukmronlik davri tarixda eng uzoq davom etdi. Taqdir taqozosi bilan mo'g'illardan vatanni ozod etib, yuksaltirishdek o'ta yuksak ma'suliyat buyuk soxibqiron Amir Temurning zimmasiga tushdi. Oradan

yetti asrdan ortiq vaqt o'tgach, xuddi shunday vazifa O'zbekistonning birinchi Prezidenti I.A.Karimov zimmasiga tushdi. O'zbekistonning eng yangi tarixi oldida turgan asosiy vazifa mana shundan keyingi tarixni to'la-to'kis va haqqoniy yoritishdan iboratdir. Buning uchun bizning nazarimizda quyidagi metodologik masalalarga e'tibor bermoq kerak. Birinchidan, o'tgan davrda O'zbekiston tarixi fanining mutlaqo yangicha rux va mazmunda shakllanganligini his etmoq lozim. Shu bilan birga, sovet davrida shakllantirilib "rivojlantirilgan" sovet davri tarix faniga tanqidiy munosabatda bo'lish lozim. Ikkinchidan, yangi tarix fanini metodologiyasini ishlab chiqish zarur.

Qaysi fan sohasi bo'lmasin, uning asl maqsadi xaqiqatni aniqlashdir. Biroq, mustaqillikka qadar tarix fanining boshqa ijtimoiy fanlar kabi hukmron mafkuraga, hukmron siyosatga bo'ysundirilishi oqibatida tarixiy jarayonlar noto'g'ri talqin etib kelindi.

O'tmishga qaratilgan subektiv siyosatga aylantirilgan tariximizni endilikda asl manbalar asosida qaytadan tadqiq etish, soxtalashtirishlardan xoli, haqqoniy aks ettirish - O'zbekiston tarixchilari oldidagi eng dolzarb vazifalardandir. Xususan, uning eng yangi davri tarixi masalalari ham olimlarimiz tomonidan chuqur tahlil qilinib, olingan natijalar aks etgan darslik va o'quv qo'llanmalar yaratish birinchi navbatda amalga oshirilishi lozim bo'lgan tadbirlar qatoriga kiritildi.

O'zbekistonning eng yangi tarixi fanining predmeti o'zbek xalqining mustaqillikka erishish ostonasidan boshlab to hozirgi kunlarga, tarixan qisqa davr bo'lsada asrlarga tatugilik bosib o'tgan hayotiy yo'lini, doimo rivojlanib, boyib boruvchi, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy, madaniy hayotini xolisona o'rganish, davlat qurilishi sohalaridagi tajribalarini yosh avlodga yetkazish hamda ularga vatanga nisbatan faxr-g'urur tuyg'ularini shakllantirishdan iboratdir.

Istiqloq yillaridagi xalqimizning boy o'tmish tarixini o'rganish, uni xolisona ilmiy tadqiq etish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyati – hayot turmush tarzini yanada yaxshilash, inson ongi va tafakkurini boyitish, erishilgan yutuq va istiqbol rejalarni maqsadli belgilashga qaratilgan. Shu bilan birgalikda, milliy o'zlikni anglash, xalqning ma'naviy yuksalishini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Eng yangi tarixni o'rganishga bo'lgan e'tibor tarix fanini qayta chuqur anglash, uni yangi uslubiyot orqali yoritish zarurligini taqozo etadi.

Tarixiy xotira milliy o'zlikni anglashning poydevori sifatida yuzaga chiqadi. U o'z ona tili, barcha madaniy merosga nisbatan shunchaki tarixiy yodgorliklar xazinasiga emas, balki millatning taraqqiyotiga xizmat qiluvchi faol institut sifatida e'tirof etiladi.

O'zbekiston eng yangi tarixi fani xalqimizning mustaqil taraqqiyot yo'liga kirishi, mustaqillik yillarida milliy huquqiy davlatchilik qurilishi, demokratik

fuqarolik jamiyatni shakllantirish, erkin bozor iqtisodiyotini yaratish, jahon hamjamiyatiga integratsiyalashish jabhalaridagi faoliyatini o'rgatadi.

O'zbekistonning eng yangi tarixini taxminan quyidagi davrlarga bo'lib o'rganish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

Birinchi davr - 1989-90 yillardagi ijtimoiy – siyosiy jarayonlar. Mustaqillikka erishish ostonasidagi faol harakat bosqichi bo'lganligini inobatga olish, uni alohida taraqqiyot bosqichi sifatida e'tirof etish o'zining ilmiy, konseptual asoslariga ega ekanligi;

Ikkinchi davr 1991 – 2016 yillarni o'z ichiga olib bu davrda davlatchilik asoslarini shakllantirish, iqtisodiy negizlarning tubdan o'zgarishi, jamiyatimiz ma'naviy negizlarini tiklanishi va yangilanishi, jamiyat mafkurasi va milliy istiqlol g'oyasining shakllanishi bilan bog'liq voqeliklarning yangi konseptual asoslarda ilmiy yoritilishi;

Uchinchi davr 2016 yildan keyingi taraqqiyotimizning modernizatsiya bosqichi faol demokratik yangilanishlar, iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, siyosiy hayotimizni, qonunchilik, sud-huquq tizimi, ijtimoiy-gumanitar sohalar izchil isloh qilinishi bilan bog'liq voqeliklarni manbalar asosida tarixiy nuqtai nazardan ilmiy tadqiq etish bilan bog'liq.

Bu davrlarning har birini yana o'ziga xos, kichik davrlarga bo'lib o'rganish mumkin.

Ma'lumki, 2016 yil 4 dekabrda mamlakatimizda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti saylovi bo'lib o'tdi. Butun O'zbekiston xalqi o'zining buyuk siyosiy irodasi, huquqiy madaniyatini namoyon etib, mamlakatimizning istiqboldagi taraqqiyoti, xalqimizning yorug' kelajagi va farovon hayoti uchun ongli ravishda ovoz berib Tadbirkorlar va ishbilarmonlar harakati – O'zbekiston Liberal – demokratik partiyasidan nomzodi ko'rsatilgan Shavkat Miromonovich Mirziyoyevni Prezident lavozimiga sayladilar. Tarixan qisqa davrda asrlarga tatugilik barcha sohalarda tub islohotlar amalga oshirilayotganligiga hammamiz guvohimiz. Bu borada yaqin va o'rta muddatga belgilangan marralarga erishish maqsadida 2017-2021 yillarda O'zbekistonni yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan ishlarni alohida e'tirof etish lozim. O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'rganish jarayonida Siz aziz talabalarga mustaqillik yillarida milliy huquqiy davlatchilik qurilishini takomillashishi, demokratik fuqarolik jamiyatni rivojlantirish, erkin bozor iqtisodiyotini yanada rivojlantirish, jahon hamjamiyatiga integratsiyalashish jabhalaridagi faoliyatini o'rgatadi.

Shuningdek, mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab, Vatan tarixini yangi nazariy-metodologik asoslarini yaratilishi, ilm-fan yutuqlari, keyingi yillarda qabul qilingan qaror, farmonlar, Oliy Majlis Qonunlari, Prezident murojaatnomasi, nutq va ma'ruzalarini mazmun-mohiyati fan doirasida yoritib boriladi.

Tekshiruv savollari:

1. Tarix soʻzi qanday maʼnoni bildiradi?
2. Oʻzbekiston tarixi fani nimani oʻrganadi?
3. Tarixni oʻrganishda qanday metodologik tamoyillarga tayanish lozim?
4. Tarixiylik tamoyilini qanday tushunasiz?
5. Tarixni oʻrganishda xolislik, ilmiylik tamoyilining talablari nimalardan iborat?
6. Oʻzbekiston tarixini qanday yirik davrlarga boʻlish mumkin?
7. Davlatning paydo boʻlishi va jamiyatni davlat yoʻli bilan boshqarilishi toʻgʻrisida soʻzlab bering.
8. Jahon tarixidagi eng qadimgi davlatlar qaysilari?
9. Markaziy Osiyo hududida ilk davlat uyushmalari qachon paydo boʻla boshladi va ular qaysilari?
10. Oʻzbek davlatchiligining tarixiy davrlari toʻgrisida soʻzlab bering.